

Den diakonala tjänsten

I denna artikel vill jag lyfta fram vissa synpunkter och fakta som enligt min mening borde beaktas innan man gör de slutliga besluten i diakonatfrågan. Lyckligtvis är saken ännu öppen, eftersom den viljeyttring som kyrkomötet bifogade till ärendet när det på nytt skickades tillbaka till kyrkostyrelsen inte kan binda vare sig kyrkostyrelsen eller det kommande kyrkomötet. Läget måste alltså alltjämt anses vara helt öppet och det borde fortsättningsvis finnas rum för nya – eller gamla! – argument.

Jag var ordförande för en av biskopsmötet 1992 tillsatt arbetsgrupp som på nytt hade fått i uppdrag att sparka igång processen att förnya framför allt diakonins ämbete. Majoriteten i min arbetsgrupp gick in för en mera högkyrkligt-katoliserande eller kanske rättare anglikaniserande linje och föreslog i sitt betänkande (Kirkon virkarakenteen kehittäminen 1993) att kyrkans ämbete (*ministerium ecclesiasticum*) ska bli treledat med (vilket inte går att översätta till svenska!) ”piispuus, pappeus ja diakonaatti”. Jag hamnade därför att förse min egen arbetsgrupps betänkande med en avvikande åsikt där jag framhöll att jag inte ser något teologiskt eller praktiskt behov att skapa ett sådant treledat kyrkans (präst)ämbete. Samtidigt föreslog jag att man i stället breddar det nuvarande diakoniämbetet i kateketisk riktning, så att också ungdomsarbetsledarna kunde inkluderas. Vid biskoparnas aftonskola på

biskopsgården i Borgå dagen före biskopsmötets sammanträde i september 1993 ställde sig den absoluta majoriteten av de dåvarande biskoparna bakom min linje. Men det fanns på vissa håll en stark önskan att gå vidare med arbetsgruppens förslag, och eftersom den framställning till kyrkomötet som biskopsmötet enades om i februari 1994 blev rätt mångtydig kunde man inom kyrkan köra vidare på det katolsk-anglikanska spåret – och kom i den processen att gå efter annan köra huvudet mot den ”lutherska” väggen! Saken har nu bollats fram och tillbaka i snart tjugo år med bland annat ett par digra kommittébetänkanden och massor av utlåtanden och naturligtvis massor av pengar som gått åt under årens lopp. Nu har kyrkomötet slutligen insett vissa realiteter och stannat för något som vid första påseende ser ut som en återgång till ”min” ursprungliga linje. Men tiden tog som sagt slut och bollen hamnade åter hos kyrkostyrelsen och fortfarande vet man inte hur allting slutar.

Det som under vägen kom att blanda bort greppen var en diskutabel översättning till finska av Borgåöverenskommelsens (1992) förbindelse att verka för en gemensam syn beträffande ”diacanal ministry” (58,b,vii). Detta var ett medvetet valt mycket öppet uttryck i den engelskspråkiga originaltexten som vi i våra respektive delegationer, den anglikanska och den lutherska, gemensamt ut-

tryckligen kom överens om. I den översättning som gjordes i Sverige talas på samma sätt om ”den diakonala tjänsten”, men på finska kom det att handla om ”diakonin” (!) ”virka” (!) – ett uttryck som om det översätts tillbaka till engelska väl närmast skulle bli ”the office of the deacon” (ett problem är givetvis att det finska ordet ’virka’ åtminstone på svenska kan betyda både ’ämbete’ och ’tjänst’). Originaltexten samt den svenska översättningen talar i alla fall om en viss typ av tjänstgöring i kyrkan (som kan ordnas på olika sätt) medan den finska texten kan tolkas som om det handlade om en särskild, färdigt etablerad yrkeskategori med ett givet ”ämbete”: diakonerna (och i så fall hurudana?). Med den åtminstone delvis felaktiga och kraftigt styrande översättningen i ryggen har man kunnat hävda att vi i Borgåöverenskommelsen har förbundit oss att skapa ett nytt treledat kyrkans ämbete med ”diakonernas” särskilda ”ämbete” som en egen *ordo* inom det hela. Men originaltexten kräver som sagt inte något sådant.

Jag minns så väl de anglikanska delegaternas reaktion när vi i de förhandlingar som ledde till den slutliga texten presenterade vår kyrkas diakoni”ämbete” som ett distinkt eget livslångt vigningsämbete med karitativ profil som i princip ska finnas i alla församlingar. Wow, sade de – det där verkar bra, det är något liknande vi också eftersträvar ... för att komma bort från vårt nuvarande system med prästdiakonernas ofullständiga ”ministry” såsom bara en kortvarig inkörspport till det egentliga och fulla ”priesthood”, prästämbetet.

Innan man i vår kyrka inför ’prästdiakoner’ i gammal (och delvis förlegad) katolsk-anglikansk bemärkelse kunde man först läsa Ragnar Askmarks monumentala avhandling *Ämbetet i den svenska kyrkan* (1949). Han berättar i sin avhandling om reformatorernas aversion mot olika grader i ämbetet, och inte heller Laurentius Petri ville ha ”ett delat ämbete” (s. 253). Johan III däremot försökte i sin tvångskatolisering att med våld framtvunga ett iakttagande av ”ämbetsgrader” och mot slutet av 1500-talet fanns det faktiskt ett ”från presbyteriet” skilt ”diakonat”, dock som ”ett övergångsämbete till den fulla prästtjänsten” – alltså något som motsvarar det nuvarande anglikanska systemet (s. 259). Under ortodoxins tid i 1600-talets Sverige kände

man mycket väl till olika alternativ beträffande diakonerna. Olaus Moretus noterar i en prästmötesavhandling i Strängnäs 1624 att det i den unga kyrkan fanns två slag av diakoner: ”dels de som betjänade fattiga och hade församlingarnas kassa om hand” och dels ”de som voro presbyterer och biskopar till hjälp i ämbetet”. Och fortsättningen beträffande de senare är intressant: ”Deras ämbete innehas nu av sacellanerna och komministrarna” (s. 269). I de flesta stift var ”diaconi” den vanliga benämningen på hjälpprästerna, vilka också de var vigda till *ministerium ecclesiasticum*. De var ”diaconi eller capellaner”, hjälppräster som bistod församlingens pastor eller kyrkoherde i evangeliets tjänst (bl.a. s. 273–276). I sak kan detta ses som ett stärkande av prästdiakonernas ställning. Det är en logisk utveckling i en kyrka som på reformatoriskt sätt ser *ministerium ecclesiasticum* primärt vara till för evangelieförkunnelsen och som inte längre på katolskt sätt strukturerar ämbetet utgående från mässoffret.

Det treledade ämbete som majoriteten i min arbetsgrupp 1993 var ute efter har vi alltså i sak hela tiden haft i vår lutherska kyrka, dock så att alla våra präster strax från ordinationen har del i ett och samma prästämbete fullt ut, utan grader eller trappsteg. Vi har biskopar för skötseln av *episcopé* på ett vidare plan. Vi har i varje församling en *pastor loci*, kyrkoherden, och han eller hon är i tjänsten av ord och sakrament omgiven av en rad ”prästdiakoner”: kaplaner, församlingspastorer samt präster i olika specialuppgifter. Och till råga på allt har vi numera också en *archdeacon* vid varje domkapitel som biskopens högra hand: stiftsdekanen (dekan=*deacon*=diakon). Vi har med andra ord ända sedan 1600-talet haft prästdiakoner, och de har dessutom haft en starkare status än i den katolska och i den anglikanska kyrkan. Och ända sedan diakoniämbetets införande har vi dessutom haft sådana ämbetsbärare för ”den diakonala tjänsten” som Borgåöverenskommelsen efterlyser och som – om särskilt den kateketiska dimensionen förstärks – i sak också kommer nära det som skisseras upp i BEM-dokumentet (p. 31 med kommentar).

Med tanke på historiska, teologiska och praktiska fakta kan vi alltså i ett ekumeniskt perspektiv hålla pannan högt med det system vi har och vi

borde inte låta oss förblindas av dem som säger att vi för att vara ekumeniskt rumsrena borde göra stora ingrepp i vår ämbetsstruktur. Vi bör minnas att det som i själva verket var Borgå-överenskommelsens historiska genombrott var att de anglikanska systemen där trappade ner från en kyrkosplittrande ämbetssteologi. Detta gäller särskilt biskopsämbetet, men man signalerade också både ödmjukhet och flexibilitet i diakonatfrågan. God vilja till flexibilitet och anpassning fanns också på den lutherska sidan men åtminstone på en punkt kom man att i den iver överträda sitt mandat. Det är när man i överenskommelsen säger att de (lutherska) kyrkor som inte har bevarat det så kallade historiska episkopatets *sign* (= vid handpåläggningen) är fria att omfatta det och – obs – också ”borde” (should) göra det. Beträffande det sista tillägget försökte jag i korridorsamtalen förgäves få den lutherska delegationens norska ordförande att förstå att så kan en lutheran bara inte säga. Men Oslo-biskopen hade en svår sits på hemmaplan med sin bångstyriga norska kyrka och var tvungen att med krafttag länka in den i Borgågemenskapen (och han lyckades mot alla odds!). Därför tror jag att ”should” för hans del nog var mera emotionellt och pragmatiskt tänkt än strikt teologiskt menat. Anglikanerna, vars rika gudstjänstliv och kärlek till kyrkan vi har mycket att lära av, visade som sagt flexibilitet på ett tidigare okänt sätt och därför var det också möjligt för vårt kyrkomöte att 2001 som en ekumenisk gest och i en anda av frihet ta bort domprosteordinationerna från kyrkoordningen. Om man från anglikanskt håll hade uppställt detta som ett absolut krav hade det ställt sig mycket svårare.

Men tillbaka till frågan om diakonerna och diakoniämbetet hos oss. I materialet kring diakonatet har det talats om att vi nu är på väg att fullt ut få tre olika *ordo* med tre parallella ordinationer. Jag undrar om man då har helt klart för sig vad man egentligen talar om. Först och främst är ju vår kyrkas biskopsvigning i lika hög grad en installation av en präst till en viss tjänst som den är en vigning eller ordination som förlämnar en viss status (jfr. kyrkohandboken: ” – viger jag dig *till biskopsämbetet i X stift*” – alltså inte: ”till biskop i vår/Kristi kyrka”). Vidare är vigningen till diakoniämbetet enligt kyr-

kohandboken helt tydligt en avskiljning och sändning in i en viss diakonal tjänst i kyrkan och ingen ordination alls – jag brukar kalla den en ”sändningsvigning”. Hela diskussionen om vilka yrkesgrupper som ska inkluderas i diakonatet visar ju att det inte kan vara fråga om någon entydig *ordo*. Det är nog snarare fråga om en viss grupp av närbesläktade *tjänster* (jfr. 1 Kor. 12:5).

Kyrkostyrelsen kunde nu göra det enda vettiga och bädda för ett diakonins ämbete som liksom förr primärt ska vara diakoniinriktat och karitativt men i framtiden gärna också med en kateketisk dimension (dvs. ungdomsarbetsledarna inkluderade). Vigningen kan som förr vara en sändningsvigning (efter erhållen YH-examen), det vill säga en av biskopen efter prövning utförd välsignelse och sändning att kunna gå ut till bestämda tjänster i kyrkan (och i vissa fall även i samhället) – nära släkt med välsignelsen till missionsuppdrag. Kristi sändning och osynliga närvaro i världens materiella och andliga nöd är kallelse och *vocatio* nog för själva sändningsvigningen som ger status av att stå i den diakonala tjänsten (med rätt att bl.a. bära den gröna diakonskjortan). Därtill kommer den lokala kallelsen eller *vocatio* till en bestämd tjänst framför allt i en församling, i stiftet eller i rikskyrkan. I de allra flesta fall är denna lokala *vocatio* bekant när vigningen äger rum och den kommande uppgiften kan enligt vigningsformuläret meddelas i samband med presentationen av dem som ska vigas. Denna linje anses också vara en av dem som är fullt möjliga i biskopsmötets utlåtande 2/2011, i konstitutionsutskottets utlåtande 2/2011 och i sak också i lagutskottets betänkande 6/2011. Det som också stöder denna linje är att biskopsmötet inte anser det föreligga något behov att skapa ett nytt vigningsformulär i kyrkohandboken samt att lagutskottet inte protesterar mot den ständpunkten. Det är alltså fortsättningsvis fråga om samma ”ämbete” eller tjänst även om det kommer att breddas något. Den ovan beskrivna lösningen kräver ingen extra kostsam byråkrati eller svärgenomförbar biskoplig tillsyn utan klarar sig liksom förr med den tillsyn som dels biskoparna rent allmänt har av församlingar, stift och kyrkligt anställda och som dels församlingarna har via lokala tjänstestadgor.

Vår kyrka har gått in för att gestalta gudstjänsten som en ”kyrkfolkets fest” där det finns rum för hela församlingens aktiva medverkan och där inte minst kyrkomusikerna har en mycket viktig roll. Därför kan kyrkoherden kalla kyrkligt anställda och/eller betrodda församlingsmedlemmar att assistera vid nattvardsutdelningen (och att t.o.m. predika i gudstjänsten) och jag ser ingen vinst i att skapa ett system som på lång sikt kan komma att skuffa undan denna värdefulla lekmannainsats. Redan nu kan alltså diakoniarbetarna likt andra anställda samt medlemmarna i församlingen på kyrkoherdens kallelse delta i dessa aktiviteter och det behövs inga nya lagparagrafer eller ”rättigheter” för den sakens skull. Vill man i BEM-dokumentets anda (p. 31) ge innehavarna av diakoniämbetet en mera synlig och aktiv roll i högmässorna (såsom redan är fallet i många församlingar) är också detta fullt möjligt inom ramen för de kallelser och uppdrag som en kyrkoherde kan ge. Det garanterar också att endast sådana diakoner/diakonissor engageras som är motiverade och lämpliga för dylika uppdrag. Men då bör man vara på sin vakt och se till att inte vår kyrkas diakoniämbete på medeltida sätt på nytt börjar vändas mot präst och altare, utan att det i enlighet med Herrens befallning till de sina (och vigningsformuläret) fortsättningsvis primärt är vänt mot världens nöd och de fattiga (Apg. 20:35, Gal. 2:10). Att – som också i sak föreslagits – självständigt leda (!) församlingens offentliga predikogudstjänster är något som på det närmaste tillkommer prästämbetet (med dess biskopliga lärotillsyn) och kan definitivt inte åläggas diakoniämbetet (inte ens om sådana gudstjänster är diakonalt inriktade vilket ju alla gudstjänster i princip bör vara vara!). Det skulle ju också kräva kostsamma och krävande tilläggsstudier i grundutbildningen troligen på bekostnad av den diakonalt-karitativa (och i framtiden också kateketiska) kompetensen som ändå måste anses vara den viktigaste. Med tanke på vad jag ovan utgående från Askmarks bok påvisar har vi redan nu ”prästdiakoner” hur mycket som helst för olika gudstjänster och det är just för sådant som de fått sin utbildning och för vilket de är vigda och kallade till tjänst.

Jag anser alltså att vi med bevarad teologisk och ekumenisk integritet och utan att behöva snegla

vare sig till höger eller till vänster kan följa vår egen kyrkas tradition ända fram till målnöret när vi förnyar vårt mycket värdefulla och väl fungerande diakoniämbete. Det räcker sist och slutligen med bara några få justeringar.

LITTERATUR

ASKMARK, RAGNAR

1949 *Ämbetet i den svenska kyrkan i reformationens, ortodoxiens och pietismens tänkande och praxis*. Lund: Gleerup.

BORGÅÖVERENSKOMMELSEN

1992 *Borgåöverenskommelsen*. Borgågemenskapen. [*The Porvoo Common Statement*.]

BEM-DOKUMENTET

1982 *Dop, Nattvard, Ämbete*. Kyrkornas världsråd. [*Baptism, Eucharist and Ministry*.]

KIRKON VIRKARAKENTEN KEHITTÄMINEN

1993 *Kirkon virkarakenteen kehittäminen: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispainkokouksen 12.2.1992 asettaman työryhmän mietintö*. Kirkkohallitus.

PORVOON YHTEINEN JULKILAUSUMA

1995 *Porvoon yhteinen julkilausuma*. 2. laitos, suom. Arvi Seppänen. Helsinki: Kirkkohallitus. [*The Porvoo Common Statement*.]